

СУЧАСНА ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано історичний досвід і перспективні напрямки розвитку післядипломної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, моделі підвищення кваліфікації вчителя, ключові компетентності.

У сучасному динамічному поступі суспільства визначну роль відіграє освіта. Стратегічним напрямком розвитку світової освітньої системи є навчання впродовж усього життя. У кінці ХХ століття авторитетні міжнародні організації: Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕПР), ЮНЕСКО, Рада Європи розробили і оприлюднили Концепцію навчання протягом життя для всіх верств населення. На початку ХХІ ст. на Берлінській конференції міністрів освіти держав-учасниць Болонського процесу сприяння розвитку безперервної освіти включено до числа основних цілей створення загальноєвропейського освітнього простору.

Певна річ, у різних країнах законодавчі та методичні підходи до післядипломної освіти (ПО) свої, але склалися вже й загальні принципи її функціонування, а саме:

- ПО є фактором стійкості, демократичності суспільства, вирішення різних його проблем;
- ПО – єдиний засіб конкурентоспроможності держави або підприємства в умовах постіндустріального суспільства;
- ПО не може розглядатися як добровільна або додаткова частина освіти, вона є невід’ємною складовою життєвого циклу людини;
- ПО не має соціальних та вікових обмежень, є гарантією свободи особистості.

Значний історичний досвід ПО накопичено в нашій країні, починаючи з першої половини ХХ століття: Центральний інститут післядипломної освіти, Університет менеджменту освіти; мережа обласних інститутів післядипломної освіти; всі рівні і профілі підвищення професійної кваліфікації педагогів – дошкільний, шкільний, позашкільний, підготовка методистів та керівників навчальних закладів, педагогів-тренерів, тьюторів в очній і дистанційній формі, бібліотеки, освітні проекти (в т.ч. і міжнародні); конкурси; широке використання наукового потенціалу; видавнича діяльність; введення спецкурсів з актуальних питань громадянської освіти, менеджменту освіти, гендерного виховання, громадянсько-державного управління, “справедливого” оцінювання тощо; застосування інноваційних освітніх технологій, кредитно-модульної системи; проведення педагогічних експериментів різних рівнів і проблематики та ін.

Як приклад можна відзначити потужний досвід діяльності Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. Нині інститут працює за 70 напрямками підвищення кваліфікації у формі очного, очно-дистанційного та індивідуального навчання. МОН України затверджено 18 навчально-тематичних програм, почали працювати нові курси і спецкурси, пов’язані з підготовкою кадрів для викладання етики, низки інтегрованих курсів, громадянської освіти, екології, основ здоров’я, художньої культури, тренерів дитячо-юнацьких спортивних шкіл, учителів-дефектологів для керівних органів освіти. Впроваджуються елементи європейської кредитно-трансферної системи як форма переходу до кредитно-модульного навчання.

Ефективне професійне зростання педагогічних кадрів здійснюють 7 кафедр та 24 науково-методичні лабораторії, на яких працює більше 50% викладачів з науковими ступенями і вченими званнями. З 2008 року відкрита аспірантура. Підтримуються творчі зв’язки з науковими центрами та вищими навчальними закладами України, обласними інститутами післядипломної освіти, громадськими організаціями, зарубіжними науково-освітніми центрами (Росія, Польща, Британська Рада, Гете-інститут, Французький альянс).

Проводяться Всеукраїнські, регіональні та обласні науково-практичні конференції, семінари, педагогічні читання.

Велика увага приділяється науково-дослідній та експериментальній роботі. Педагогічні експерименти проходять за 31 напрямком у 44 загальноосвітніх навчальних закладах. Серед яких 6 на рівні МОН України, 2 – Інституту педагогіки НАПН України, 5 – Університет менеджменту освіти НАПН України, 19 – обласного рівня та 31 – регіонального (міського та районного).

В області впроваджується 15 міжнародних проектів, 3 Всеукраїнські. Створено 7 обласних науково-методичних лабораторій з питань реалізації ряду програм (“Школа майбутнього”, “Крок за кроком”, “Росток”, “Школа-родина” та ін.).

Професійно проводяться конкурси, олімпіади з позитивними результатами – переможцями Всеукраїнських і Міжнародних заходів.

Науково-методичний журнал “Таврійський вісник освіти”, збірка наукових праць “Педагогічний альманах”, “Педагогічний проспект”, що видаються в інституті, поширюються не лише в області, а й в Україні. Друкуються монографії, навчальні посібники, методичні рекомендації, матеріали конференцій, перспективного педагогічного досвіду.

Діють програми на місцевому телебаченні, створено власний Web-портал. Системно проводяться відрядження, стажування (зокрема й за кордоном).

Належна увага приділяється питанням ЗНО навчальних досягнень учнів та моніторингу якості освіти.

Осучаснюється і покращується матеріально-технічна база – встановлено систему відеоконференцв’язку, дві аудиторії обладнано інтерактивними дошками та мультимедійними проекторами. Діють стаціонарні та мобільні комп’ютерні класи, підключені до мережі Інтернет.

Працює гуртожиток та профілакторій, де вчителі проживають, харчуються, відпочивають, поправляють своє здоров’я.

Отже, в Україні сформована система післядипломної освіти з чіткою організаційною структурою, упорядкованою сукупністю навчальних закладів та методичних установ, основними функціями яких є удосконалення науково-теоретичної і методичної підготовки, професійної майстерності, розширення загального культурного рівня працівників освіти.

Розробляється й теоретична база сучасної післядипломної освіти.

Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні, що ґрунтується на положеннях Конституції України, нормативних документів, урахуванні міжнародного досвіду та активних процесів вітчизняного державотворення, визначає цілі та завдання у справі розвитку професіоналізму кадрового потенціалу, принципи вдосконалення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців. Зміст ПО формується за відповідними напрямками: соціально-економічний (філософія, соціологія, культурологія, українознавство, етика, екологія, право, економіка, менеджмент, інформаційні технології, іноземна мова); психолого-педагогічний (загальна, вікова, соціальна, професійна психологія, педагогіка, акмеологія та ін.); науково-теоретичний (актуальні проблеми розвитку науки, культури, освіти та виробництва); практично-прикладний (здобуття певних знань, умінь та вироблення первинних педагогічних навичок, особистісне та професійне зростання); методичний (за фахом та посадовими категоріями); управлінський (за галуззю та посадовими категоріями) і регламентується державними стандартами, навчальними планами, програмами та іншими нормативними документами органів державного управління освітою. Організаційні форми і структура управління ПО характеризуються гнучкістю, динамічністю і варіативністю. Органічно поєднуються стаціонарні форми навчання (курсний період) з самостійною роботою фахівців, яка забезпечується відповідними методичними службами в міжкурсний період.

Апробуються різні моделі підвищення кваліфікації вчителя. Так, на основі андрагогічного підходу обґрунтовано і розроблено модель (М. В. Буренко), що включає: 1) методи навчання (групові, ігрові, рефлексивні, комбіновані, інтегровані, проблемно-

пошукові); 2) мотивацію навчання (досвід учителя, індивідуальні можливості, індивідуальні стилі навчання, активні форми роботи з розвитку професійних умінь, роль викладача та ін.); 3) принципи навчання дорослих (самостійне навчання, спільна діяльність, урахування широкого досвіду, індивідуалізація, системність, контекстність, актуалізація, самосвідомість); 4) принципи педагогічної творчості викладача (суб'єктивність, діагностика, оптимальність, взаємозалежність). Розглядаючи різноманітні моделі підвищення кваліфікації вчителя в працях зарубіжних учених, вітчизняні дослідники (І. В. Гушлевська та ін.) підкреслюють потребу створення перспективної моделі фахового педагогічного удосконалення на основі національних традицій. Представляє інтерес модель навчання, заснована на принципах синергетики (С. С. Шевельова). На думку вченого, саме "відкрита модель" може забезпечити: а) відкритість майбутньому; б) інтеграцію всіх засобів освоєння людиною навколишнього світу; в) розвиток і включення в процеси створення синергетичних уявлень про цілісність та взаємозв'язки людини, природи і суспільства; г) звернення до світоглядних і смислових моделей; г) вільне користування різними інформаційними системами. Виокремлюється акмеологічна технологія в процесі проектування особистісно-професійного розвитку фахівця (В. М. Гладкова). Запропонована акмеологічна модель педагога, що складається з чотирьох компонентів: компетентності, особистісного стилю роботи, морально-духовної культури, акмеологічної професійної позиції (Г. С. Данилова). Основні положення названих праць націлюють на створення інноваційної моделі ПО педагогічних кадрів, яка б забезпечувала спрямування навчально-виховного процесу в системі ПО на розвиток творчої особистості вчителя. Багатий матеріал надають локальні експерименти, що здійснюються обласними інститутами післядипломної освіти (Харківська, Донецька, Львівська, Луганська, Івано-Франківська, Чернівецька та інші області).

Найближчими перспективними напрямками розвитку ПО, на наш погляд, можуть бути такі:

- розвиток нових освітніх структур (консалтингових, маркетингових, моніторингових і ін.);
- стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень з прогнозування та забезпечення розвитку освітньої галузі;
- створення стандартизованих навчальних планів, програм на засадах кредитно-модульного навчання;
- об'єднання зусиль науки і практики, державних і недержавних установ, міжнародних організацій, ЗМІ, видавців;
- здійснення стратегічного планування роботи закладів ПО на державному і регіональному рівнях;
- шляхи координації діяльності шкіл, управлінь освітою, закладів ПО, науково-методичних комплексів у курсовий і міжкурсовий періоди навчання фахівців;
- підвищення кваліфікації всього педагогічного колективу і особистості кожного працівника школи;
- забезпечення зворотного зв'язку з питань самоосвіти вчителя;
- використання творчого потенціалу навчально-виховних закладів нового типу, які розв'язують проблеми розвитку здібностей, обдарувань і талантів;
- установлення більш тісних зв'язків з післядипломною освітою в інших галузях, які мають помітні успіхи (металургійна, нафтогазова, харчова, транспортна – залізнична та авіаційна);
- інтеграція педагогічної науки і мистецтва тощо.

Суттєві аспекти інноваційного педагогічного процесу пов'язані з новими освітніми результатами випускників – ключовими компетентностями, необхідними для успішної самореалізації в різних сферах життєдіяльності людини. Формування та вдосконалення готовності вчителя до реалізації компетентісно орієнтованого підходу в освітньому процесі – нова мета в системі освіти дорослих, що має забезпечити не лише знання, уміння та

навички учнів, а й розвинути їх здібності, сформувати цінності, виховати життєспроможну особистість.

Робота з обдарованими дітьми, підготовка педагогів-дослідників та методистів-дослідників зумовлює появу нової мотивації, нових форм контролю, сучасного методичного супроводу-діалогу. З цією метою доцільно залучати суспільні методичні центри, творчі та проблемні групи, асоціації учителів-переможців конкурсу “Учитель року”, експериментальні, базові, опорні та авторські школи, педагогічні клуби, методичні об’єднання різних рівнів, батьків, членів шкільних рад тощо. Бажано збагачувати форми проведення методичних заходів, ширше використовувати більш ефективні з них на сучасному етапі, як-от: психолого-педагогічні тренінги, захисти творчих проєктів, педагогічні (методичні) майстерні, творчі лабораторії учителів-предметників, методистів, конкурси фахової майстерності, які передбачають набуття навичок творчої практичної роботи, взаємонавчання, педагогічне дослідження, експертизу педагогічних інновацій, колективну творчість.

Вимагає уваги і освоєння нових фахових ролей у педагогічній практиці, скажімо, педагог-дослідник, керівник чи член групи стратегічного планування, проєктної групи, координатор педагогічної дії та ін.

Здійснення якісних позитивних змін у ПО потребує належного управління, уточнення й осучаснення функцій управлінської вертикалі, сприйняття педагогічної професії як висококваліфікованої, мобільної, такої, що вимагає неперервного навчання та базується на творчості. У цьому може допомогти післядипломна освіта як менш інерційна і здатна реагувати на соціально-економічні та науково-технологічні процеси, має, як правило, двосторонній зв’язок із практикою, дає можливість критично оцінювати інновації, створюючи умови для безпосередньої їх апробації, розвитку і впровадження.

Невипадково, за визначанням ЮНЕСКО, післядипломна освіта, в першу чергу, педагогічна є “короною освіти”, яка допомагає кожному фахівцеві постійно поновлювати та поглиблювати загальні й фахові знання і вміння, удосконалювати свою професійну майстерність і тим самим результативно сприяти розвитку освіти і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пуховська Л. П. Професійний розвиток учителя в світовому та європейському освітньому просторі: ступінь магістра // Шлях освіти. – 2008. – № 2. – С.12-16.
2. Буренко В. М. Роль викладача у створенні сприятливих умов для навчання дорослих // Теоретичні питання освіти та виховання: зб. наук. праць. – К.: КНЛУ. – 2001. – №17. – С.179-181.
3. Білик Н. І. Модульно-персонологічний підхід до навчального процесу в системі ППО // Імідж сучасного педагога. – 2004. – №6. – С.20-27.
4. Гушлевська І. В. Зміна професійних функцій і ролі вчителя: вчитель як носій суспільних змін // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць // Ред. кол.: В. В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К.: Міленіум, 2006. – Випуск 3. – С.65-72.
5. Данилова Г. С. Акмеологічна модель педагога // Освіта і управління. – 2006. – Т.8. – С.82.
6. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія. – К.: Міленіум, 2003. – 503 с.
7. Даниленко Л. І. Інноваційні зміни у системі післядипломної освіти педагогічних працівників // Післядипломна освіта в Україні. – К.: Ун-т менеджменту освіти Нац. акад. пед. наук України. – 2010. – № 1. – С.15-19.

Голобородько Е.П.

СОВРЕМЕННОЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье проанализирован исторический опыт и перспективные направления развития последипломного образования.

Ключевые слова: последипломное образование, модели повышения квалификации учителя, ключевые компетентности.

The article is devoted to the analysis of the historic experience and perspective directions of postgraduate education development.

Key words: postgraduate education, models of teacher's qualification improvement, clue competences.

УДК 37.034

Шмалей С.В.

ЦІННОСТІ СТАБІЛЬНИХ ТА ПЕРЕХІДНИХ ЕПОХ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ

У статті представлені особливості цінностей стабільних і перехідних періодів. Визначено характеристики цінностей стабільних періодів: економічний добробут, сильна централізована влада, соціальне значення людини, забезпечення культурної спадкоємності. З'ясовано характеристики цінностей перехідних періодів: криза соціальних інститутів, горизонтальна та вертикальна мобільність у суспільстві, розвиток свободи інтересів та ідеалів.

Ключові слова: цінності, стабільні та перехідні періоди.

Сучасний цивілізаційний злам, перехід до суспільства інформаційного типу зумовив зміну духовних координат. Інтенсивний розпад традиційних соціальних і культурних спільнот, звичного способу життя і цінностей призвів до занепаду класичних ідейних орієнтацій гуманізму. Перегляду піддаються базові принципи антропологічного гуманізму: віра в одвічну моральність людини, її розум, здатність перебудувати світ на духовних засадах. Постає потреба переосмислити ідеали гуманізму, виробити нову гуманістичну культуру, визначити гуманістичні ціннісні орієнтири сучасного суспільства, яке, безсумнівно, належить до перехідних епох громадського життя. Таким чином, необхідно обґрунтовувати нову етику і програму людської поведінки, яка спираючись на перебудову етичних цивілізаційних норм, забезпечила коеволюцію природи і суспільства, враховуючи особливості цінностей стабільних і перехідних епох [2; 6].

Стабільні періоди історії – це періоди відносного економічного добробуту, сильної централізованої влади, яка спирається на добре налагоджений адміністративний апарат та армію, але в той же час цей апарат проводить досить гнучку політику, уникаючи, по мірі можливості, застосування насильства. Зворотний характер історії не дозволяє цим епохам, які інколи називають золотими, продовжуватися вічно, бо протиріччя між прагненням суспільства зберігати status quo й безперервним процесом створення нових форм існування неминує призводить до необхідності переходу суспільства в новий стан. І все таки саме ці, стабільні, епохи можуть бути ідеальною моделлю тих історичних етапів у розвитку суспільства, коли зусилля спрямовані на закріплення, зміцнення, розповсюдження культурних зразків, досягнутих у процесі попередньої діяльності людей [6].

Культуру стабільних періодів історії в цілому можна охарактеризувати, як консервативну, репродуктивну, бо вона спрямована не стільки на соціокультурну творчість, скільки на спрощення й підтримку істеблішменту, на відтворення існуючих зразків, норм, правил, на збереження традицій, створення канонів. Тому система цінностей цих епох має яскраво виражений нормативний характер. Вона ієрархічна за своєю структурою й є пірамідою, де відношення між цінностями різних рівнів будуються за принципом субординації. Ієрархічний характер цінностей стабільних епох породжує ранжування видів діяльності за ступенем їх важливості, корисності, престижності. Відповідно, цінність людини